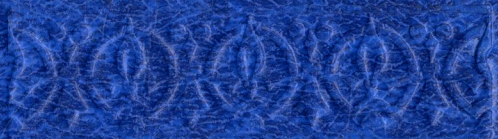

Бабій О,

Остання офіра
цісареві

О. БАБІЙ

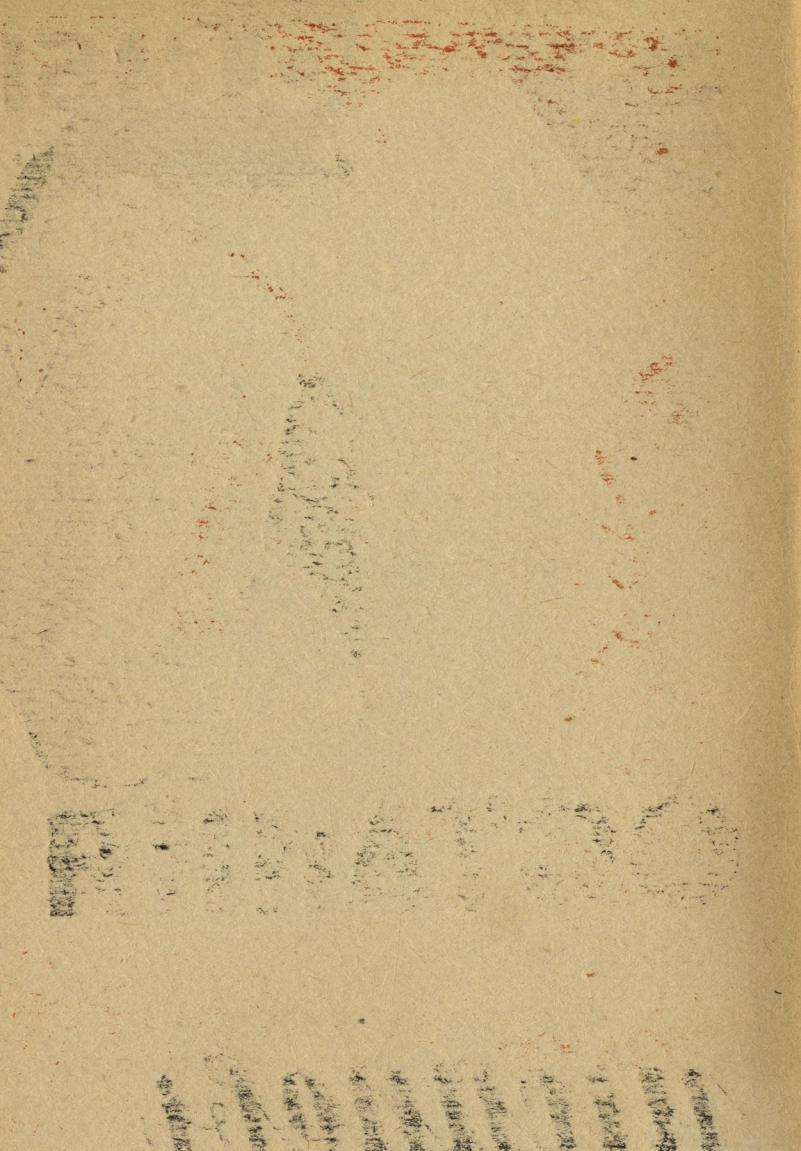
10

ОСТАННЯ

ОФІРА

Цісареві

X

06,10
ОЛ. БАБІЙ

~~83403~~

ОСТАННЯ ОФІРА ЦІСАРЕВІ

(ПОЕМА)

Львівський університет

Львів 1937

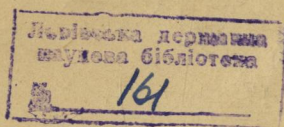
Видавництво „ВАТЬКІВЩИНА“

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

301.

Всі авторські права застережені

Обгортку рисував Р. Чорній
Відповідальний редактор Михайлина Логинева

Памяті мого брата Василя і пам'яті
всіх синів галицької землі, що згинули
над Ізонцо, в альпейських горах і
над Пявою в обороні австрійської
монархії.

I.

Вісімнадцяту щойно весну
Попращав він на Лімниці долах,
Як погнали його на війну
Та за славу Габсбургів престола.
Ще весною — наука і труд,
Хліб бурсацький, кохання і мрії;
А під осінь — він сірий рекрут,
Ц. К. вояк, Данило Матвіїв.

Батько має тверді мозолі:
Бідував, щоб міг син панувати;
Син, заритий мов черв у землі,
Здовж ровами десь повзе на чати.

Сподівався отець: Може син
Хоч на старість потіхою буде,
А тепер сина, капраль Кальвін
По лиці бе і копає в груди.

Так пестила матуся сінка,
Так співала пісні колискові;
А тепер доля сина така:
Полод, холод, ніч в гною і в крові. —

Було літо. Три дні, ночі три
У поході йшло горами військо.
Його смагали слоти, вітри,
І чума презловіща, азійська.

Спочивали вояки в гаях,
Де зза гір літаки долітали,
І потомлені всі у маршах,
У болоті заснули, здрімали.

З гір котились мов повінь грізна
Сірі лави ранених у бою;
Та в вояків лиш мрія одна:
— Дайте хліба! Заснути! Спокою! —

Не спочили. Бо з Відня наказ
Впав як грім із небес: — Офензива!
Всі сміялись: — Одинадцятий раз!
Та, як десять — буде нещаслива!..

В північ блимали сяйва ракет,
Часто зиркали в тьму рефлектори,
Мов шукаючи полків і чет,
Що ховались в печери, за гори.

Так багато давав капітан
Замість хліба горілки і руму,
Щоби п'яні йшли в бій мов у тан,
Не боялись багнетів, ні штурму.

Хтось промовив: — Як гонять волів
На заріз, то господар ласкавий
Для волів дає більше харчів;
Більше сіна дає чи стави. —

Рано вранці як сонце зійшло,
Сонце ясне, усміхнене, миле,
Міномети розбили село,
Монастир за горою розбили.

І здавалось: Грізний міномет
— Скелі, гори як пил переверне;
Ломлять сосни немов очерет
Ті мерзери побіля каверни.

І присипала біла гора
У каверні рій схованих бойків;
Рятувати їх тут не пора,
Хоч так шарпали серце ті зойки.

Хоч благав хтось: — Рятуйте! Добий! —
То пан майор погнав санітетів
На далекі поля боротьби
Рятувати мадярських гонведів.

То не вибух у горах вулькан;
Не сто тисяч то громів гуркоче,
Не пекельний дуднить барабан —
Бють гармати над берегом Сочі.

Грають сотні батерій, гармат.
То не хмара, а дим криє сонце;
Проорало мільйони гранат
Доли й гори над рікою Ізонцо.

О, яка-ж то чарівна ріка!
В неї хвилі як срібло пречисте;
Гей, чому-ж — то зла доля гірка
Нам судила тут гинути, Христе? —

І чому ж на квітки білих рож,
Що тут ними вквітчались діброви,
Піт із чол українських — як дощ
Все паде і краплини із крові...?

— В бою чети і сотні в полон
Добровільно ішли, та у Відні
Несли вісти барони в сальон
Про преславні ті бої побідні.

При шампанах, у затишку салъ
Всі раділи, що там біля Сочі,
Йдуть рутенці у бій як на баль,
І за цісаря вмерти всі хочуть.

А рутенці все гнили в ровах
Весну й літо в захмарених горах,
Все спиняючи крик на устах:
— Таж що в Відні, не в Римі наш
[ворог! —

Із наказу пішли вони в бій,
Та думали під свистом шрапнелів:
— Защо згину? За трон, за чужий
У ярі, чи у борах на скелі?

Защо сірі вовки, гайворон
Порозносять кістки мої може?
Чи розкаже хоч матері сон,
Де у битві син голову зложить?

Чи розкаже сусід мій камрат,
Рідній нені, сирітонці доні,
Де то батька розшарпав гранат,
Чи то бомба з літака — Капроні?

Цілий тиждень був наступ, був тап.
Кожна пядь землі кулями зрита:
Впав Олекса, Кирило, Степан
І від газів погиб тут Микита.

Впав од кулі Петро, славний дяк;
В бій вела його завжди молитва;
Та граната ударила й так
Стяла голову йому, як бритва.

Ось Палько той, що все аркана
Витанцьовував красно і ладно;
На шматкя його міна страшна
Розірвала в ярі безпощадно.

А в долині зі Славська Василь,
Йому тази ось вижерли очі;
Отемнів він, лежить край топіль —
І голосить, що вмерти лиш хоче.

А на дротах, що ними окоп
Огороджений був докола,
Впав без ніг з над Дністра бідний
[хлоп

І багнетом пробитий Микола.
Ось убитий під лісом Пилип;
Нарікав він, сердега, бувало, —
Що землі має тільки пять скиб —
Вже йому й сяжень не мало.

Де новобранці йшли в боротьбу,
Хтось блідий перев'язує рану.
То Федь ранений. Війтом він був
Все в селі мав і послух й пошану.

А біля зруба, що за юнак?
Вмирає гасне неначе зоря?
То Гриць попович, син — одинак —
З під Перегинська, люди говорять.

Йшло аж три сотні вранці в пролом
З бою вернуло тільки дві сотні
Третя заснула довічним сном,
В очайдушній атаці піхотній

Утікала чета знад озер
І ховалась за скелі і звали,
Та мадяри з гори із резерв
Скорострілом її підганяли.

І як лемко в борні не бажав
Умирати від римської кулі,
Від мадярської кулі конав
Біля озера, в лозах в намулі.

На підхмарній горі Монте Кук
Знов гармати каверну розбили
І змінили в ад болю і мук
Каменисті вибої і схили.

Тут присипала скеля живих;
Зпід землі хтось так стогне і
[кличе;

Ще хвилина і стогін затих,
І квиління страшне, таємниче.

Добували цілісенький день
Юнаків у печері розбитій —
Ще живий був із Гошова Сень,
Хоч недужий, мов несамавитий.

Довго Сень, мов знімівши, мовчав,
Важко дихав, дивився тривожно...

А під вечір він глухо скричав,
І хрестився так дивно, побожно.

Безнастанно сміявся все він
Дивним реготом мов біснுவатий;
Ось підвівся, іде з височини,
Впав під гирло розбите гармати...

Знов підвівся і довзе на верх
На найвищі над Сочею шпилі,
Над проваллям стоїть, мов завмер,
Все задивлений в спінені хвилі...

Ось він руки підніс до висот,
Наче мести у Бога він молить
За всі жертви, що склав тут народ
Кровю, трупами, мукою, болем.

Знов регочеться Сень наче біс,
— Знову кличе: — Ганусенько,
[дою!

У провалля він кинув свій кріс,
Мов пекла чужа зброя долоню.

І хитаючись наче в півсні
Над рікою, що плила в долинах
Заспівав він у п'ятмі нічній:

— »Ой у лузі червона калина«.

Линув дивний охриплий той спів
Понад гори, покриті мерцямн;
Заворожені полки борців
Змовкли, втихли в лісах над яра-
ми...

Всі заслухані, вдивлені всі...

В дивну бойкову постать на шпилі —

Зупинились в таємнім страсі:

Це ж співав той, що був у могилі...

Було тихо... З глибоких ярів
Сморід трупів долетів зогнених
І заслуханий в пісню, у спів,
Відізався до друзів Данило:

— Дивну пісню співає нам він...

— Глянь! Ось батнет Сень схопив у
!жмені!

Про стрілецтво, про визвольний чин

Вже тут мріють, співають шалені...

Слухай, чуєш? Та пісня, то крик
Всіх, що гинуть за цісаря, друзі,
А про край свій у боях страшних
Все думають у смутку! і тузі.

Сень схилився, упав. Мовкне спів;

Закричали прелюто капралі:

— Санітети! Той Сень іздурів

Занесіть його геть до шпиталю!

Тут старий лянштурміст бурмотів:

— Що? Здурів Сень? В війні то дур-
ниця!

Ех, коби то я збожеволів,
То спочив би бодай у лічницях.
Ах, так важко служить цісарям,
І коритись чужинцям всесильним,
Що завидуем навіть мерцям,
Що завидуем всім божевільним! —
А фельдфебля немов палив жар:
— Замовчати! Що русин, то злодій!
Від тоді вже з вас кожний бунтар,
Відколи революція на Сході! —

II.

В ніч слотисту з запілля, з коша
Находили неznані жовніри;
Їхні пісні, слова і душа
Повні бунту і гніву і віри.
Поскладали всі кріси в кізли,
Заїдали варену кропиву,
І розмови тихцем завели
Про пожнивня революцій, Зриву:
Привітав їх Матвієва брат,
Як вітаєм квіт рястувесною:
— Ви вернули з полону назад?
— Ми з Сибіру втікали з тобою! —
— Я від літа над Сочєю тут...
— Пізнаю вже! Це ти, Клим Матвіїв!
— Ми боролись разом біля Крут,
Боронили Чернігів і Київ,
— На Хрещатку пили ми мед,
Ми стрічались в Арсеналу мурах.
Як провадив у наступ вперед
Нашу сотню той якийсь Петлюра.

— Ех, боротись було краще там:
Тут, воюєш чорт знає за кого;
Чи то треба було вертати нам
З України із краю вільного?
— Закортіло до жінки мене,
Я із Києва чмихнув додому,
Аж тут цісар мене знов жене
Воювати в краю у чужому.
Воювати? ми вже не дурні!
Хай сам цісар воює як хоче!
Ми служили б своїй вітчизні!
— Тихо, йде ось фельдвებель Ра-
[кочі! —

Вже ті бранці, що аж знад Дніпра
Повернули, — для війська пророки.
Та слідить хтось мов темна мара
Вже слова їх, всі вчинки і кроки.

Хто слідить їх? Чи злий чужинець?
Ні, Вівчарик Максим, що у літі
У Карпатах колись пас овець,
І тужливо все грав на трембіті.

Всеж Матвіїв ще душ володар:
— Ех, ви бойки сліпі мов кертиці:
Чи не чуєте? Громи із хмар
Вдарять скоро в австрійській столиці!

Вже для лемків Данило як брат...
Як апостол новітньої віри;
Всі так радо у вечір біжать,
На розмову із ним до квартири.

Вже всі гості зі Сходу... і Клим —
Предетечі Месії і волі;
Та чому то Вівчарик Максим
Не радіє з розмов їх ніколи?

І чому ж він, мов Юда мовчить?
І не може поглянути в очі,
А під вечір за скелі все мчить,
Там, де майор, фельдвებель Ракочі?

Про Максима забули в ті дні,
Бо почався знов наступ у ранці,
В нічку снівся всім Київ у сні,
Рано в наступ ішли знов на шанці.

Під наказом здобули міст, яр,
Бо всеж другого ліпше вбивати,
Ніж тебе, дезертира, жандарм,
Має вішати, або розстріляти.

І Данило до наступу біг,
Та багнетом вбивав італійців,
Бо пан майор полк добре стеріг,
Сам сховавшись в безпечній криївці.

Все то знали: пан майор казав
Що то щастя за цісаря вмерти,
Але сам він в каверну втікав,
Як дня того був наступ четвертий.

Рздавали по битві для всіх
За хоробрість похвали й медалі;
Мали бойки багато потіх:

— Цісар медаль прислав і Михайлі!

— Ех, Михайло, таж ти, як був бій,
В селах крився, або де у полі,
Щоб де хліба дістати собі,
Чи у лісі спекти бараболі.

— Ти, Михайло, слабий, м'який хлоц!
Била й жінка тебе, і то добре;
Хто де міг би сподіватись, хто-б,
Що дістанеш медаль за хоробрість?

А Михайло сміявся, радів,
І промовив весело Миколі:
Срібний медаль продам у хлопів
За махорку, за хліб, бараболі!

Так і сталось: Михайло жартун,
Як прийшов до села на квартири,
Ту медалю продав за тютюн,
За фунт фіг' і за булки чотири.

А за тиждень знов полк у борні
Встиг здобути окопи останні;
Тут Данило у битві страшній
Був ранений; кров плила зі скрані.

Кров із рани втирав — братік Клим,
Що вернув лиш знад Дніпра Славути,
І нашіпував тихо усім:

— Мусить вже революція бути!

Утираючи рану, з чола,
Гаркнув люто: — І за кого ті рани?
Воля, рівність у Київ прийшла,
А коли в нас день суду настане? —

Вкрили білі хмарки знов обрій,
Здоганяли даремно шрапнелі
Летунів тих, яких цілий рій
Пролетів над пісками пустелі.

Заясніли панцирених крил
В саяві сонця мов райдужні смуги
І мережали весь небосхил
Всі гармати зза ліса, з яруги.

Впали бомби летунські над яр;
Хтось скотився слідом, серпентини,
Хтось стопнав: — Цісар нам не владар!
Володар наш — гетьман України!

А Данило озвавсь: — То мій брат!
І за когоч він кров мав пролити?
День надходить і бунту і зрад,
Таж ми люди, не Відня наймити! —

Як минули три ночі і дні,
Втихли бої, тиша мов по бурі,
Тільки часом ген-ген в далиці...
Бурмотіли мерзери понурі...

Як з втоми втихав стрілен свист,
Мов спинили танок чортів — чари;
Тут Данило з Карпат дістав лист:
— Ой, повісили батька мадяри.

— Не писала вже рік я тобі:
Йшли мадяри — сказали: Він русин —
І твій батько повис на вербі
Тут хто русин, той згинути мусить.

Не живе вже й сусід наш Степан —
В Перемишлі впав, хай Бог боро-
[нить;
Сорок вязнів ішло понад Сян:
Іх рубали шаблями драґони...

Видав з рук окровавлений кріс,
Як письмо те прочитав Матвіїв:
— Я дань крові для цісаря ніс,
Цісар батька повісити сміє?

Брат мій згинув у бою за тих.
Що прийшли до Карпат з Буда-
[пешту
Вішать в селах батьків там моїх,
А сестер заганяють до арешту?

III.

Поховали убитих вночі;
Лиш каміннями трупи накрили;
Над могилами тільки сичі
Сумували на соснах похилих.

Знов невпинно гремів скоростріл,
Скавуліли знов бомби й шрапнелі,
Знову трупом засіяний схил
І верхи на Санто Габріелі.

Сорок тисяч вояцьких сердець,
Лиш любило тебе, Україно!
Та стинала всіх смерть наче жнець,
На горі, на Санто Сабатіно.

Всюди куля досягне чи газ,
І летун-хижак немилосерний:
— Чи один хоч живий зпоміж нас
З Монте Грано додому поверне?

Після бою в каверні в ночі
Снились ґруні, ягнята, колиби;
Снилась жінка, що йде, плачучи,
На неорані роки три скиби.

Снились діти обдерті, дрібні,
Як в печері вснув бойко з утоми;
Чи в лічниці в гарячці страшній
Він конаючи, кликав: — Додому! —

І летіли ранені мов птах
Хлопеські мрії в зелені Карпати;
І проклони кидав хтось в боях:
— Щоб той цісар не міг і сконати! —

Та спливала із круч до ярів
Кров юнацька знов бистрим пото-
ком:

І від крови Вкраїни синів
Червоніла Ізонцо глибока.

З Монте Санто з бойківських грудей
Плила кровця аж ген в Адріяттик;
Скільки матерей своїх дітей
Буде марно з війни вижидати?

Скільки, скільки голодних сиріт
У лемківських, бойківських хати-
нах

Буде кликати: — Тату, прийдіть...
Бо без хліба й дровець вся роди-
на!?

Як настали дні літа і жнив,
То на свято, на Матір Пречисту
Вітер зойки із гір доносив
Аж до мурів палат, до Триєсту:

IV.

— Вже минає страшний рік один,
Як живемо на скелях мов змії,
Без спочинку, без хліба, води.
Наша страва — зогнілі помії.

Ми не військо, не слуги, а скот:
Все лиш копне австрійський нас чобіт
В темних норах, печерах з болот.

Хто-ж то довше терпіти-б міг, хто-би?

Тут на горах Горицїї, Альп
Все сконало, що краще в народі;
Чи даремних офір нам не жаль?

Час нарешті сказати раз: Годі! —

— Ось погляньте!: Де вдарить гранат,
То каміння і скель важкі злони
Убивають братів без пощад.

Не втечеш, — як падеш із втоми! —

Де безпечно, там маляр іде;
Нас, то завжди майори пузаті,
Шлють, де куля, загибіль нас жде,
Де всі мусять напевно сконати!

Там шлють нас, де рої літаків,
І де меле неначе у жорнах
Скорострілами — наших братів
Італійський генерал Кадорна.

На спочинок — лиш німці ідуть,
А ти, русине, рік не спочинеш;
Страву, хліб, — все мадяри кра-
дуть

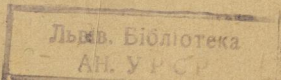
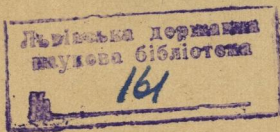
А ти, русине, з голоду гинеш! —
Говорили, палили вогонь,
За горою, щоб »ворог« не бачив;
Дехто воду йшов пити з багонь,
Хоч в багні гнило стерво коняче.

І багнетами бились вони
Тут за воду, з багна мов за перли,
Щоб на скелях безводних сумних
В люту спеку зі спраги не вмерли.

А Данило, хоч втомлений був,
Не заснув, лиш приліг біля ватри
І з торністри лист білий добув,
Та читав при вогні білі карти:

»Друже! З Київа пишу цей лист —
Ворог сіє тут знову тривогу. —
Ах, коби ви прийти всі могли
Над Дніпро нам, стрільцям на підмогу!

Тут замало і зброї й борців
Ворогів так багато в нас, дуже;

Ось під Крутами триста вірлів
Знов пропало, найліпший мій
Друже!

Край Лисоні попав я в полон,
А тепер я під рідним прапором;
Ненадійно здійснився наш сон
Про вільну Україну і скоро.

Тут почалась нова боротьба,
Червоніють знов хвилі Дніпрові;
Ми вже вольні, та в нас дух раба,
Що для себе кує сам окови.

Все-ж мов казка життя в нас тепер,
Може й блисне гетьманська булава.

Дух Мазепи в степу ще не вмер,
Хоч паде знов тінь Переяслава.

Я старшина в полку Січовім
Загавич і Мельник зі мною;
Скоро вдарить революції грім
Над австрійських народів тюрмою.

Ти у цісаря, Друже, не вір;

Сій усюди революцій зерно;

Нас не ділить мета, а простір.

Прощавай, твій друг, Федір Черник!«

І забились вояцькі серця

Та з утіхи і з лютої муки:

Україна жде свого борця...

Ми-ж конаєм за габсбурських
круків.

— Ще раз красний той лист прочи-
[тай! —

Хтось просив з між старих ландштур-
маків:

Ах, прекрасна війна за свій край,

Та сумна — за чужих посіпаків! —

Запалали неначе вогнем
Згаслі очі і лиця півмортві:
— Черник волю боронить мечем,
Наша кровця — для цісаря жер-
тви...

В ніч беззоряну, темну, глуху
Йшли на інші верхівя жовніри;
Йшли у пільмі, без стежки, шляху,
Йшли по шпильях пустарних і сірих.

Йшов із військом старий вже Іван
Утомившись, упав біля Хоми,
Бив прикладом його капітан,
Та Іван був мертвий — із утоми.

Щокотилось каміння з під стіп
У провалля і стуків вчув ворог,
А з рефлектора світло мов сніп
Знов заблимало ясно за бором.

— Нас доглянули! — Військо бі-
гом

Розбігалось по горах, в темряві—
Та гармати гранатним градом
Знов засипали втомлені лави...

І на скелях побіля ялиць
Тишу зойки сумні сколихнули;
Тут загинув Роман, Панько, Гриць
Чесні газди у Тухлі то були.

Ще й загинув на зрубі Сидір,
Що до Стефки, ще вчора в неділю
З Монте Санто післав лист в Самбір:
— Погуляем на нашім весіллю! —

Закрадалась у гори зима,
Заглядала в каверни вже стужа;

О, Всевишній! Ще мира нема?
Ми війною втомилися дуже! —

І дивився Данило із гір
На хрестами покриті долини,
І боліло так серце без мір:
Над Ізонцо Голгофта України! —

Аж прилинули вісти нараз,
Як вірли понад горами хижі:
— Чеські полки спалили наказ,
Збунтувались край річки Адигі!

— Чеські полки й хорватів в полон
Йшли під гомони гимнів народніх;
— Проти нас тут вільний легіон
Чехів, бранців боровся сьогодні!—

V.

Та над ранком йшли полки герман;
Горді лицарі йшли непохитні —
І розбили завзятих римлян,
В лютій битві, розбили за три дні.

Там, де стукне германський багнет,
Там перемога, там велич і слава,
Йшли з германцями бойки вперед:
Ріманцакко, Удіне і Пява.

Йшли германці як туча із Альп,
Їхнє військо, мов куте в граніті;
І над морем все пісня хорал
— Над усе нам Німеччина в світі! —

На германські глядів хоругви,
Наш Данило у місті Удіне:
— Ех, і ми б так боролись, як льви,
Якби війна за честь України,

Идуть германці у бій як чорти,
Бо за нарід, державу, край рідний —
А за кого-ж конаєш тут ти,
Лемку, бойку, наш гуцуле бідний?

Закрадається в серце одчай,
У наметах вояцьких під гаєм:
— Кожний має батьківщину, край,
Ми батьківщини в світі не маєм.

Знову літо блукає в житах,
У краю кипарисів і мірту,
Хтось нашіптував у землянках:
— В Україну, не в Австрію вірте!

Виноград достигав на лані
І цикади дзвонили в отавах.
На устах тут слова все одні:
— Вже у Києві рідна держава.

Раз над морем у тихім селі
Як вже сонце зайшло за лісами,
Італійські синове землі
Повертали зі жнив зі серпами.

Йшли смагляві стрункі юнаки,
І красуні чорняві, вродливі,
Несли з поля з колосся вінки,
Про обжинки співали на ниві.

Йшли дівчата, як доні богинь;
І здавалось — вестальки старинні
Вийшли з храму, з праримських святинь
І проходять рядами в долині.

Задзвеніли і бренькоти кіс,
Бренькотіли серпи біля хати;
Тихий вітер на крилах поніс
Пісні люду, що волю утратив.

Були пісні тих женців як чар
Тихих ночей в садах понад морем
І як сонця південного жар,
Як раба тихі скарги на горе.

І тоді то Данило згадав
Лютий бій на горі Монте Санто,
Та подумав: — Защо я вбивав
Гарібальдія внуків і Данте?

Ось здається, то не чужинці
Злі, ворожі, йдуть з поля стежками,
Тільки братя, з серпами в руці
У жнива йдуть Дністра берегами.

Певно, бідні брати над Дністром —
Жнуть пшеницю, хоч грають гар-
[мати;
Але потом їх, хлібом, добром
Все кормиться — чужинець бага-
[тий. —

Бойки, лемки стояли в саді,
Де достигли щойно помаранчі,
І не знать чому військо тоді
Заспівало вміть пісні повстанчі.

Полетіла з саду на майдан
Скорбна пісня степів України,
Наче вийшла стрічати на лан
Сестри — пісні чужої країни.

Промовляв український той спів
Як і пісня сумна італійська —
І до женців сумних, косарів,
І до бойків, до лемків, до війська,

Говорила та пісня до всіх:
— Чи то Київ і Рим ворогами?
Наші пісні мов сестри, що сміх
Все сплітають мов квіти з сльозами.

І заслухані жінці у спів
Дивувались: — Що пісня вчинила?
— Ми не бачимо в вас ворогів:
— Воювати із вами — несила! —

Пісні жінців були наче зов:
— Защо наших братів убиваєш?
— Ще і сам ти не збувся оков —
І ти, бойку, сам волі не маєш!

Дивувалися жінці в день жнив,
Що Данилю, хоч вояк австрійський,
Крикнув гордо, як пісню скінчив:
— Хай живе ваш народ італійський! —

Йшли вояки над Пяву здовж нив,
Здоганяли їх пісні на полю:
— Берсалієрів, Гарібальді вчив
— Тільки в бою здобудете волю! «—

У неділю мов стадо вірлят
Знов летіли летунські ескадри;
І розсіяли замість гранат,
Наче божі листи — білі карти.

То писав італійський король
До австрійських вояків послання:
— Киньте зброю! Зломи кріє, пи-
[столь!

Підіймайте вояки повстання!

Чи то кривду вчинив коли Рим
Українцям, чи чехам, хорватам,

Що ідете в наш край, у наш дім,
Хоч ярмо в вас на шиї і в брата?

Привітаємо вас як братів;
Идїть до нас! Ми бажаєм лиш права.
Для народів усіх і країв —
Мир і воля, — а Італії Слава!«

Офензива була знов нова:
На Венецію йшли через Пяву...
Не одна тут буїна голова
Похилились в борні на мураву.

Відступали за річку назад,
І як плили в рэзбитих понтонах,
Згинув з Горлиць Трохим, Осафат
Вбили кулі з Галича Антона.

Труп Антона упав у лісах
За рікою, його там лишили,
І ніхто вже не міг у боях
За ріки його взятъ до могили.

І лежав ціле літо Антін,
Все задивлений в зоряне небо,
Мов питав Невідомого він:
— Боже! Крови тут руської тре-
[ба? —

— Чи то воля Твоя нам велить
Погибати тоді в чужім краю,
Як наш нарід тюрму вже валить
Як у Києві волю вітають? —

В пізну осінь збирались борці
Над рікою в ярі між лісами —
І стискали вже кріси в руці:
— Годі довше нам бути рабами! —

VI.

На нараду йшло сто смільчаків,
Повних болю, розпуки і віри:
І Данило сказав до борців:
— Хай! Ми зрадники! Ми дезертири!

Чи за те то мечі наче серп
Тут стинають весь квіт України,
Що у Боснії стрілив раз серб
І сконав Фердинанд за провини?

Вже Матвіїв промовив тихцем:
— Досить голоду, крові, знуцання! —
Ми над Пявою тут піднімем
Українське вояцьке повстання.

Чаша горя сповнилась ущерт!
Вже за кривди в казармах і битвах
Час помстити й за батькову смерть.
Мість раба найсвятіша молитва!

Мов на стежі підем. Зброю там
Віддамо італійцям без бою,
Шлях до волі покажем братам;
Українці підуть всі за мною.

Українче! Присяга свята,
Як родилася з духа вільного.
Як присягнеш цісарським кнутам,
То присягу зломи, не бійсь Бога!

Українці! Затямте усі:
Будьте вірні все рідній лиш владі,
А для Австрії в кожному часі
Ви не майте нічого крім зради!

Вже в Парижі і в Римі зійшлись
Польські й чеські, вільні легіони;

То чому-ж українські вірли
Не летять рвати вражі кордони?

На Сицилії бранців табор,
У Касіно теж бранців без ліку;
Всі там стануть під рідний прапор!
З бранців армію створю велику.

І пригорне нова вітчизна
Наших бойків і лемків як неня.
Що? Утеча за Пяву страшна —
Ми всі зброю ось маєм у жменях!

Як сконати, то згиньмо вільні,
Бо і так нам всім гинути в бою.
Хто за мною? — В нічній тишині
— Відповіли усі: — Ми з тобою!

Лиш Вівчарик Максим у ярі
Глянув, слухав, що діє громада,
І подумав: — То злочин! То гріх,
Найяснішого цісаря зрада! —

Чи то драб я, чи Добуш страшний,
Щоб зломив я цісарську присягу?
Присягав я, як йшли ми у бій:
Вірність цісарю, в бою відвагу.

Я майорові вістку подам
Про ту раду і змову погану;
Цісар медаль припне мені сам
Ще й дві зірки на ювнівр дістану!

Тяжко було три роки в війні
Все ходити з торністрою, гвером;
Скаже цісар за донос мені:
— Будь Максиме вже підофіцером! —

Як то красно в зимі на Різдво
До Марічки приїхати в гості;
І сказати Марічці: — Аво!
Я вже капраль, а не вояк простий! —

Бідував я і моя рідня...
На війні і край Дуклі в колибах;
Тут все голод, а капраль щодня
Дістає більшу порцію хліба.

Хай пропаде Данило панок,
Щоб хоч лекша була моя доля...
Чей діждуся за те двох зірок..
Більше хліба для мене позволять —

І під вечір як сотню з долин
Вже за Пяву Данило провадив,
То Максим до віденських старшин
Прошептав: — Ідїть! Він цїсаря зра-
[див...

І збігались мов лютї пси
Всі австрійські й малярські стар-
[шини;
Слали полки тирольські в ліси:
— Бунт здавить! Ви не гайте й хви-
[лини!

Вже скрадався Данило бунтар
І сто бойків за ліс, боевище,
Проходили у пїтьмі цвинтар..
Де до варт італійських вже ближче.

— Вже за цвинтарем перший наш
[рій
— За рікою вже видно дві тїні —
Бїла хустка майнула в горі,
Тихо! Плаче лиш вітер осінній.

— Тихо, тихо! І повзуть ланом
Іх скривають кущі виноградні —
Італійці вже знають! Знаком
Дали вістку: — Ходить! Ми вам раді!

Тихше, скорше, бо близько вже день
— Чуєш? Крики? І зброя десь дзвонить?

Гей, вітатиме громом пісень
Київ наші вільні легіони! —

— Що? погоня? Ми ще перейдем
За ту річку, що вже перед нами! —
Проти Відня ми станем з мечем! —
— Глянь! Тирольський йде полк бере-
[гами! —

— Швидше! Може кінець буде мук!
— Йдім за річку! З Венеції друзі,
Попливе вже козацький правнук
Аж у Київ, де ждуть нас у тузі.

Серед пільми хтось крикнув: Стій!
[Гальт!

— Ах, погоня! Йдуть німці, мадяри!
— Зрада! Зрада! Новий Ефіяльт
Зрадив цісаря! Кари їм! Кари!

Впали стріли. — Не зложимо вам
Зброї нашої нині без бою!
Та не всилі сто бойків полкам
Заступити шляху над рікою.

— Йдім проломом! — пішли у пробій
Проти полку, вчорашніх камратів —
Стріли, стріли й останній набій —
— Нас не сміють живих в полон взяти!

Знову битва. Та лемки в руці
Вже не мали набоїв ні сили;
І віденські й тирольські стрільці
Тут Данила в лісах полонили.

— Дезертири! Забрати в полон!
Окружили, забрали в них зброю.
І в тюрмі лиш Данилові сон
В нічку снівся про Київ і волю.

Пролітала війна як тайфун.
Як іскра, що паде в океани,
Так безслідно погас тоді бунт
Лемків, бойків, рабів безталанних.

Дивувався Данило в тюрмі:
— Полонив нас той майор мадярський,
Що у бою ховався де міг,
Розкрадав скарб військовий цісарський.

Рано вранці почався вже суд —
В недопаленій хаті квартирі.
Між суддями був русин зпід Кут,
Та із Відня аж трьох офіцерів.
Суд короткий. Години лиш чверть
І хвилини дві суд мав нараду.
Прочитали вже присуд: — На смерть!
Розстрілять за дезерцію й зраду. —

VII.

Ніч. У салях шенбрунських палат
Згасли світла мов згашені чарэм;
Тільки світла ще мов мерехтять
Вєрїбній салї, де був цісар Кароль.

Що за диво? Монарх двох держав
Вже блідий і не спить до півночі?

То пан цісар ось вістку дістав:
— Революція трон твій вже точить. —

Ще й дістав він і присуд суддів:
— Підписати, чи бути ласкавим?
Що дорожче? Чи кров русинів,
Чи безпека і трону й держави?

І подумав пан цісар лиш мент:
— Розстріляти усіх дезертирів —
Я всіх зрадників винищу вщент,
Щоб на троні владіти у мирі!

»Розстріляти Матвієва — Карл«
Підписав він так присуд зі суду —
Затремтіла цісарська рука,
Ізлякавшись бунтарного люду.

Бо з віденських заулків і площ
Піднімалось полум'я пожежі —
Впали стріли із парків мов дощ —
Розбігались застрашені стежі...

Затрубіли в ночі трубки авт;
Володар, як гидкі боягузи,
Зі столиці таємно втікав,
Бо злякавсь гільотини, галузи.

І захлипала в авті тихцем
Край Дунаю цісарська жона:
— Боже, Боже! І деж ми втечем?
Бунт усюди! Нас певно догонять! —

— Тихо! — мовив пан цісар жені —
— Нині присуд останній писав я;
Доля присуд писала й мені —
Наші слуги вже бунту не здавлять.

—(Ти знов присуд писав? На розстріл? —
Цісарева спитала тут грізно
— Ах, помилуй! Таж досить могил!
Цісар глухо відповів: — Запізно! —

VIII.

І був перший тоді листопад.
Лист останній спадав з винограду.
Йшов Данило на смерть з казamat,
Йшов закований вмерти за зраду.

Заясніли багнети стальні.
— Цуг гальт! Фаєр! — гремів грім-
[кий голос

Загреміла раз сальва, й на сніг
Впав Данило, як скошений колос.

Як Данило конав, то тоді
Рання зоря згасала на небі;
Віщували проміння бліді:
— Земле! Сонце вже сходить для
[тебе!

Ще капелян кінчав похорон,
І молитву він слав ще Христові,
Як в окопах дзвонив телефон:
— Революція в Відні і Львові. —

Лине гомін в окопи сумні,
— Трон Габсбургів упав! У руїнах!
Всі народи від нині вільні,
Та вільна вже і наша країна.

Зажурився Вівчарик Максим,
Аж змарнів він зі смутку і жалів:
— З Відня цісар втік з родом своїм,
Не пришле мені зірки й медалів, —

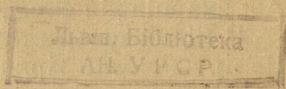
Ще ховали Данила в рові,
На хресті ще писали: »Ферретор«
Генерал надійшов, оповів:
— Мир! Вояки! До дому ідете! —

Над рікою, де тінь, кипарис
Засланяли і чуйку й заставу,
В сяйві місяця багнет: Блис, блис! —
Труп Максима скотився у Пяву.

Край могили втікали як тьма,
Говорили судді, генерали:
— Вже у Відні Габсбургів нема, —
Миж Данила за трон розстріляли. —

Дивувались, край гробу йдучи,
Говорили тихцем з капітаном:
— Трон габсбурський упав у ночі —
А Данило розстріляний рано! —

Як вертали вояки з війни,
На могилу сльоза впала щира:
— Спи Данило, спокійно засни!
Ти Габсбургам остання офіра!

0,96 kon

(1986)

PA

161

Рл161

Бабій О,

Остання офіра
цісареві

